

Zitierhinweis

Křížová, Markéta: Rezension über: Svatava Raková, Město na hoře. Sen a svět Johna Winthropa (1630–1640), Praha: Historický ústav, 2017, in: Český časopis historický, 2020, 3, S. 760-762, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/316ea3118c034afd87c0e5fdfe383aee>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Kniha má ještě dvě významné kvality. Tou první je práce s odbornou literaturou. Autor sice představuje polský politický model „zevnitř“ a sám se uchyluje k analýze dobových textů spíše než k formulování vlastních obecných či kategorických závěrů, přesto neopomíjí pravidelně představovat názory jiných badatelů a odborných diskuzí, které se vinou celým textem a poznámkovým aparátem a jejichž rejstřík je úctyhodně bohatý. Druhou doplňující kvalitou knihy je bohatá obrazová příloha, která je i zajímavě komentovaná. Uvedená zobrazení tvoří jakousi třetí rovinu výkladu, protože řada z nich pochází z období klasické polské historické malby (tj. reprezentují ji hlavně díla Jana Matejky), a tak velmi zajímavě prezentuje vnímání osobností první Rzeczy pospolité v období rodícího se moderního polského národa a tedy i vznik jejich osobité moderní mytologie.

České prostředí a česká historická věda má stále nesplacený dluh vůči Polsku a polským dějinám. Musíme vítat každé dílo, které tuto mezeru zaplňuje. Obzvláště když je to kniha tak kvalitní, promyšlená, olbřímí a pronikavá jako monografie Jana Květiny.

Michal Těra

Svatava RAKOVÁ

Město na hoře. Sen a svět Johna Winthropa (1630–1640)

Praha, Historický ústav 2017, 296 s., ISBN 978-80-7286-303-7.

Málokterá etapa z dějin anglosaské Severní Ameriky je v popularizační i specializované literatuře reflektována tak často jako „velká migrace“, tedy příchod puritánských exulantů do budoucí kolonie Massachusetts. V prvních dekádách 17. století zde došlo k propojení tradice reformního křesťanství Starého světa s ekonomickým, ale také intelektuálním potenciálem světa nového. Naděje na vybudování „města na hoře“, komunity sloužící jako vzor k následování pro celý křesťanský svět, vědomí vlastní výjimečnosti a vyvolení k naplňování Bohem určeného poslání, touha jít příkladem, to vše položilo základy unikátního sociálního experimentu, jehož stopy najdeme v severoamerické společnosti dodnes.

Vzhledem k zásadní roli USA při utváření moderního světa se navíc jedná o téma, jehož význam zdaleka přesahuje lokální historiografickou tradici. Reflexi puritanismu se nevyhne zájemce o struktury americké zastupitelské demokracie stejně jako historik literatury nebo filozofie v atlantickém prostoru. Zároveň se ovšem během staletí kolem tohoto tématu nakupil nános stereotypů a zjednodušujících interpretací. Přestože vášeň massachusettských osadníků pro psané slovo zanechala historikům téměř bezbřehou pramennou základnu, komplikovanost jejich myšlenkového světa interpretaci těchto pramenů znesnadňuje – a spíše ještě umocňuje tendence redukovat komplexní problematiku puritanismu na karikatury absolutní zbožnosti nebo bezskrupulózního pokrytectví.

Ze všech těchto důvodů je třeba ocenit dlouhodobou snahu historičky Svatavy Rakové představit českým čtenářům fenomén puritánské kolonizace a zasadit jej do širšího kontextu dějin raného novověku. Na práce věnované anglickým osadám v Novém světě jako celku¹

1 Především Svatava RAKOVÁ, *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. století*, Praha 1997; TÁŽ, *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*, Praha 2005.

nyní navázala komentovanou edicí základního pramene, „Dějiny Nové Anglie“ z pera nejvýznamnějšího puritánského vůdce Johna Winthropa. Tři sešity Winthropových zápisků, zpočátku téměř každodenních, později shrnujících delší časové úseky a vedle podrobností ze všedního i svátečního života rozvádějících také otázky politického uspořádání a puritánské věrouky, nabízejí unikátní vhled do massachusettské kolonie v klíčovém desetiletí 1630–40. Ukazují, jak se v každodenním boji s přírodou ustavovaly základy budoucí prosperity, testovaly modely komunitního soužití, navazovaly vztahy s domorodým obyvatelstvem a ujasňoval vztah k metropoli a jejímu společenskému uspořádání. Důležitá je také skutečnost, že Winthrop v době, kdy záznamy psal, nemohl předvídat budoucí dění. Text je tak velmi bezprostřední, zachycuje i pochybení, která se v daný okamžik zdála fatálně ohrožovat mladou kolonii, selhání jednotlivců a nepředvídatelné zvraty v toku událostí. To vše zvyšuje jeho atraktivitu pro čtenáře.

Raková od samého počátku avizuje, že jejím hlavním cílem bylo rozbít obraz hrozivých puritánských moralistů upjatých v bílých límcích (s. 7), najít pod jeho nánosem skutečné lidské bytosti a pochopit motivace jejich jednání, jakkoli mohou být dnešnímu myšlení velmi vzdálené. Puritánský mýtus ji ovšem očividně přitahuje, což dosvědčuje nejen opakované explicitní vymezování se vůči němu na stránkách knihy, ale také vyobrazení na její obálce. Tu totiž zdobí nikoli některá z dobových ilustrací, ale reprodukce obrazu „Americká gotika“ Granta Wooda z roku 1930, tedy jedna z mnoha uměleckých reflexí puritánských kořenů americké kultury. Tento obraz se mimochodem sám stal předmětem rozsáhlých diskusí a není vlastně jisté, zda je oslavou puritanismu nebo parodií na jeho imitaci v přistěhovaleckých zemědělských komunitách prérijního Středozápadu. Je škoda, že Raková „druhý život“ puritánů v podstatě nechala stranou (s výjimkou opakovaného odkazu na *Šarlatové písmeno*, které ovšem nemusí být českým čtenářům známé; v seznamech středoškolské četby se rozhodně nevyskytuje²) a soustředila se na samotnou velkou migraci a roky bezprostředně následující.

Zato ji pojala velmi důkladně a počátky kolonie Massachusetts vykreslila ve vši jejich mnohotvárnosti. Navzdory názvu knihy se její výklad spíše než na ikonizované figury vůdce a jeho nejbližších soustředí na bezejmenné nebo téměř neznámé muže a ženy a jejich životní zvraty, hledá v jejich houževnatosti a vůli nejen přežít, ale zajistit lepší život pro sebe a své potomky klíč k puritánskému úspěchu. Takovému pojetí nahrává ostatně i sám Winthrop, respektive roztržštěný, na aktuální dění soustředěný charakter zápisků, které jsou vším, jen ne heroizujícím líčením. Winthrop naopak lakonicky dokumentuje soustavné, často malicherné spory uvnitř puritánské komunity, stejně jako každodenní utrpení, hlad, nemoci, ztráty na životech zaviněné chybnými rozhodnutími, motivovanými ješitností nebo ziskuchtivostí, ale v konečném důsledku také odhodlání všechna tato neštěstí překonat a pokračovat v budování ideálního města.

Snaha Svatavy Rakové o demytizaci puritánského světa někdy sklouzává do druhého extrému a její výklad se pak rozpadá na epizodní líčení, v nichž bizarní figurky

2 Nathaniel HAWTHORNE, *Šarlatové písmeno*, přel. Jarmila Fastrová, Praha 1962; poprvé ale román vyšel český již v roce 1929 v překladu Jaroslava Skalického.

bojují v nepovědomém prostředí Nového světa o přežití pod dohledem nevrhlých úředníků. V pozadí, byť někdy ne příliš zřetelně, ale stále zaznívá jednotící téma koloniálního projektu, jenž se sice rozvíjel živelně, jeho základy však byly pečlivě a komplexně promyšleny a kodifikovány. Je důležité, že Raková ve svém výkladu položila důraz na vývoj, vývoj překotný a bezprecedentní, nikoli přímočarý, ale s mnoha odbočkami a slepými uličkami. (Zde je třeba zmínit vynikající kapitolu věnovanou několika výrazným deviantům proti standardu puritánské morálky a životního stylu, jako byla porodní bába Alice Tilly nebo „čaroděj“ John Godfrey.) Jevišťe, na němž se rozvíjely životní příběhy hrdinů, se v průběhu výkladu dramaticky proměňuje. Zároveň Raková soustavně reflektuje vzájemnou provázanost tří hlavních rovin života v Massachusetts: náboženskou, ekonomickou a právní.

Snaha „bořit mýty“ na první pohled oslovuje především širší okruh čtenářů, které sice zajímají světové dějiny, nejsou ale specialisty na zámořskou kolonizaci nebo raný protestantismus. Důležitou cílovou skupinou mohou být středoškolské učitelé a studenti, jimž se nabízí možnost nahlédnout nejen do každodenního života v minulé době, ale také do historikovy „kuchyně“. Raková se tomuto typu potenciálních čtenářů očividně snažila usnadnit pochopení souvislostí i četbu nelehkého pramene. V úvodní studii často sahala pro odlehčené až žurnalistické formulace, někdy až rušivé (s. 7: „vedle hardware nástrojů a dobytky přepravili osídlovací pionýři přes Atlantik i software, tedy zažité vědomí funkcí parlamentní monarchie s volenými zástupci s dělbou moci“). A ohled na čtenáře spíše laické než specializované se projevuje také ve vlastní edici.

Winthropův text nepochybně představuje překladatelský oříšek. I zdánlivě banální pojmy (Church) je třeba vnímat v jejich specifickém kontextu a překládat nikoli doslova, ale tak, aby byl zachován smysl sdělení; nemluvě o komplikovaném systému datace jednotlivých zápisků nebo o nutnosti převádět do srozumitelné podoby míry, váhy a jednotky měny. Raková se svého úkolu vesměs zhostila se ctí. Zvláštní ale je, že – údajně ve snaze čtenáře nezatěžovat – vynechala tři pasáže, v nichž Winthrop „formuloval svůj postoj k problémům ryze teologického rázu“. Rozhodla se, že její publikace je „určena zejména k rozšíření pohledu na puritánství jako unikátní kulturotvorný fenomén, nikoli pro potřebu adeptů bohoslovectví“ (s. 278). Očividně se jednalo o úseky nevelkého rozsahu, jejich vyškrtnutí tedy příliš nenarušilo plynulost Winthropových výkladů. Je ale otázkou, zda bylo nutné. Vždyť jiný čtenář by zase mohl shledat nezajímavými pečlivé poznámky o tonáži lodí, které kolonistům přivážely náklady obilí a tabáku, nebo počty ulovených a zkonzumovaných úhořů a humrů.

Zbytečné ohledy na potenciální námitky proti přílišné složitosti těchto vybraných kusů textu bohužel snižují hodnotu edice jako celku. Přesto je nutné Svatavě Rakové poděkovat. Nabídla českému odbornému i laickému publiku téma massachusettského „města na hoře“, jen zdánlivě od střední Evropy časově i prostorově vzdáleného. Otevřela cestu k dalšímu diskutování spleťtých myšlenkových, právních a ekonomických procesů, z nichž se zrodila naše současnost, a zároveň složila poklonu dravosti, vůli, odhodlanosti mužů a žen, kteří tyto procesy spoluutvářeli.

Markéta Křížová